

Vad är en kropp?

Nora Simonhjell, *Krøplingkropper: om litterær framstilling av merkte, aldrande og funksjonshemma kroppar i Lars Ramslies Biopsi og Stig Sæterbakkens Siamesisk*, diss. Universitetet i Agder, Kristiansand 2009 (422 sidor)

VAD ÄR EN kropp? Frågan följer mig i läsningen av Nora Simonhjells avhandling *Krøplingkropper: om litterær framstilling av merkte, aldrande og funksjonshemma kroppar i Lars Ramslies Biopsi og Stig Sæterbakkens Siamesisk*. Frågan kan verka naiv och oskyldig, men under läsningen av Simonhjells avhandling förstår man snart att det är en både kritisk och politisk fråga som synliggör den paradoxalt oreflekterade och naturaliserade plats kroppen fortfarande har i både konst och teori.

Enligt Simonhjell har kroppen fyllt en symbolisk funktion i såväl litteraturen som litteraturvetenskapen – som representant för något annat – men sällan stått i fokus i egen rätt. Den funktionshindrade kroppen har också lyst med sin frånvaro i både litteratur och teori, även om en förändring skett under senare år. I diskussioner om identitet, subjektivitet och självförståelse diskuteras kroppar framförallt

i termer av normer och avvikelser, ideal och överträdelser. Mer sällan undersöks kroppen som fysisk situation, som utgångspunkt för hur vi befinner oss i, tar oss fram i och förstår världen.

Syftet med Simonhjells avhandling är att visa hur de fysiska och materiella sidorna av kroppen får betydelse i två romaner – Ramslies *Biopsi* och Sæterbakkens *Siamesisk*. Med titeln *Krøplingkropper* (på engelska *crip*, på svenska *krympling*) ansluter sig Simonhjell till det teoretiska och politiska projekt som de senaste decennierna pågått inom *crip*-forskningen (som i sin normkritik har ett släktskap med queerteoretiska perspektiv): att återta och omvärdera de stigmatiserande tillmälen som historiskt sett har använts för att skilja ut avvikelser, i det här fallet funktionshinder. Med hjälp av teoretiska perspektiv hämtade från fältet *disability-studies* analyserar Simonhjell romanernas detaljerade skildringar av kroppslig förändring. När det gäller *Biopsi* ligger fokus både på hur kroppen förändras under ett livslopp och på den dramatiska förändring som sker genom en bilolycka och dess konsekvenser. Analysen av *Siamesisk* handlar om hur romanen gestaltar den gradvisa kroppsliga förändring som sker genom själva åldrandet och den successiva funktionsnedsättning som följer därur.

Simonhjell visar hur romanernas ingående och konkreta gestaltningar av märkta, åldrande och funktionsnedsatta kroppar ifrågasätter föreställningar om kroppen som en given utgångspunkt och neutral enhet. Detta är en av avhandlingens styrkor. I de ofta känsliga och komplexa analyserna av romanernas gestaltningar av det kroppsligt avvikande synliggör Simonhjell de allmänna villkoren för kroppslighet – dvs. att allas våra kroppar är stadda i förändring, åldrande, förfall och omskapande. Den kroppsliga skillnaden är inte en brist, utan det som gör en kropp till just den kroppen, eller för att tala med Simonhjells ord, det som gör kroppen ”einestående”.

Simonhjell menar att skönlitteraturen är särskilt lämpad för detta

ändamål. Genom sin förmåga att förstora, koncentrera och tydliggöra mänskliga tillstånd förmår den ge andra perspektiv på mänsklig erfarenhet än de medicinska, natur- och samhällsvetenskapliga perspektiv som ofta har tolkningsföreträde i frågor om kropp, funktion och åldrande. En ambition med avhandlingen är också att visa å ena sidan hur skönlitteratur lämpar sig för studier av funktionalitet och kropp, å andra sidan hur litteraturanalyser kan berikas av perspektiv från det tvärvetenskapliga fältet disability studies.

Simonhjell kallar sin metod för "tematisk punktanalys". Genom att studera enskilda delar av texten där kroppsliga erfarenheter och processer står i centrum bygger hon upp större analytiska resonemang. Att fokusera på fragment är i det här sammanhanget en lyckad metod – det är inte i första hand romanerna som helheter, som konstnärliga gestaltningar med ett avsett eller icke avsett budskap eller tankeinnehåll som står i centrum. I centrum står de fragment som handlar om den fysiska kroppen och dess förändringar. Tillvägagångssättet är på en gång befriande och begränsande. Befriande eftersom kroppen just får undersökas i egen rätt, i egenskap av just kropp. Begränsande på så sätt att även om en kropp i litteraturanalyser inte ska reduceras till sitt symbolvärde, sin roll i en helhet, sin funktion som metafor för något annat – riskerar man inte att förlora öppningar och tolkningsmöjligheter när det metaforiska ledet skärs av? Som metod betraktad förstår jag dock denna tematiska punktanalys – den tvärvetenskapliga ansatsen och den teoretiska mångfalden i avhandlingen till trots – som en variant av den inom litteraturvetenskapen så utbredda närläsningen.

Just relationen mellan närläsningen av skönlitteraturen och de teoretiska perspektiven utgör både avhandlingens styrka och svaghet. Som bäst är Simonhjell när hon låter närläsningarna och de många teoretiska inspelen befrukta varandra, när man ser poängen av att anlägga ett "funkisperspektiv" på skönlitteraturen och när

skönlitteraturens særskilte sätt att verka berikar de teoretiske perspektiven. Særskilt læsværdige er till eksempel kapitler ti og elve som handler om "ljus, syn, øge, synnedsettninger og blindhet" respektive "hørsel, lyd, hørselnedsettning og stillhet" i *Siamesisk*. Her viser Simonhjell på to saker. Dels litteraturens færmåge att trænge in i, undersøke og mejsle ut nyanserne i det menneskelige erfarenhetsområde som kallas "att se" eller "att høre" og dess færmåge att dermed bidra till den teoretiske problematisering som pågår blandt annat inom disability studies. Dels att det er det teoretiske perspektivet som möjliggjort att just dessa motiv overhovedtaget framtræder som *motiv*, att de fokuseras og analyseras (jag stæller mig dock noget frægende infær det faktum att sævæl det fenomenologiske perspektivet som de nymaterialistiske, i dess sentide queera og feministiske tappninger, er så underutnyttet).

Men det er ogsæv tillæmpningen av teori som utgær avhandlingens problem. Även om Simonhjell bemøder sig om att vi ska forstå væxelverkan og sambandet mellom litteratur og teori, mellom litteraturvetenskap og disability studies eller mellom litterære og utomlitterære erfarenheter så kvarstær i læsningen av avhandlingen ända ofta frægan *varfær just litteratur?* Allt fær ofta parallellstælls ett teoretisk resonemang med en litterær gestaltung av samme fenomen utan att en færdjupning av någondera sker. Som ett eksempel kan næmnes anvædningen av resonemang av Walter Benjamin, Roland Barthes og Judith Butler som parallellstælls med skildringer i romanerna. Simonhjell refererer t.ex. Benjamins resonemang om fotografiets aura av hær-og-nu, vilket relateras till Ramslies anvædning av ett sportfotografi: "Benjamin skriv om dei tidlige oppstille og arrangerede fotografier. Poenget hans kan gjelde fær sportsfotografia i dette fragmentet, sidan dei viser til det extraordinære. I benjaminsk forstand kan ein lokalisere 'den lille gnist av tilfældighet' (ibid.) som kjernen i disse

bilda.” (s. 94) Här fungerar alltså romanfragmentet som ett exempel på Benjamins resonemang och omvänt. Men det sker ingen direkt fördjupning – varken textfragment eller teori har förskjutits eller förändrats, de illustrerar bara varandra. Därmed inte sagt att Simonhjells analys av fragmentet med fotografiet inte är av vikt – tvärtom – men frågan är hur mycket av Benjamin som egentligen behövdes för att utföra den i sig själv nyanserade analysen och vice versa? Ett av flera exempel på samma fenomen är när Judith Butler refereras utan att ytterligare kommenteras i en passage som handlar om relationerna mellan makarna Mortens i *Siamesisk*: ”Kjønn är ikkje lenger å forstå som reine kategoriar, men er derimot knytt opp til korleis ein handlar, og etter kjønnsteoretikaren Judith Butlers (1993) syn blir kjønn forstått performativt: noko som ein både er og gjer. Det eldre ekteparet Mortens held oppe eit gammalt og tradisjonelt kjønnsrollemønster.” (s. 315) Resonemanget går sedan över till att handla om relationen mellan makarna. Frågan om kön och performativitet lämnas därhän utan att någon återkoppling till Butler sker och man frågar sig varför referensen alls skulle inleda detta avsnitt.

Det finns alltså både risker och möjligheter med att de teoretiska perspektiven parallellställs med, och hamnar på samma nivå som de skönlitterära texterna. Risken är att både teori och litteratur förlorar sin poäng som varandes just olika sätt att tänka – de får illustrera varandra istället för att förskjuta och påverka varandra. Möjligheten ligger – som Simonhjell också ofta övertygande visar – i att behandla romangenren som en kunskapsform, en specifik sådan, som säger oss något annat om mänsklig erfarenhet än vad andra kunskapsformer gör.

MARIA JÖNSSON

Umeå universitet